

*I. В. Луняк,
к. е. н., доцент кафедри статистики,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЗА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИМИ ФОРМАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*I. V. Luniak,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Statistics, SHEE «Vadym Hetman Kyiv National
Economic University»*

STATISTICAL ANALYSIS OF WAGES IN ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF MANAGEMENT

В статті розглянуто питання статистичного оцінювання середнього рівня заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання. Проведено аналіз заробітної плати на підприємствах різних форм власності за видами економічної діяльності. Проаналізовано рівень середньої заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання на регіональних ринках праці. Виявлено міжгалузеві та міжрегіональні відмінності в оплаті праці на підприємствах (організаціях) різних форм господарювання.

The article covers question of statistical estimation of the average wage level in organizational and legal forms of management. The analysis of wages at the enterprises of various forms of ownership by types of economic activity. We analyzed the average level of wages in legal forms of economic management in the regional labour markets. Identified cross-sectoral and inter-regional differences in payment in enterprises (organizations) of different forms of management.

Ключові слова: заробітна плата, середній рівень заробітної плати, організаційно-правові форми господарювання.

Keywords: wages, the average wage level, organizational and legal form of management.

Постановка проблеми. Заробітна плата є головним чинником, який, з урахуванням існуючого рівня роздрібних цін і величини податків, визначає рівень матеріального добробуту працюючих. Вона є одним з компонентів доданої вартості та вартості виробленої продукції чи послуг на рівні окремих підприємств, установ, організацій. В макроекономічному контексті вона є складовою частиною ВВП та випуску на загальнодержавному рівні та відповідних регіональних ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням оплати праці, мотивації трудової діяльності присвячено роботи провідних українських вчених: С. Бандура, З. Бараник, Д. Богині, І.Гнибіденка, А.Колота, Г. Кулікова, Е.Лібанової, Л. Лісогор та багато інших [1-8]. Але потребують подальших досліджень питання статистичного оцінювання рівня заробітної плати в різних аспектах, в тому числі і за організаційно-правовими формами господарювання.

Мета даного дослідження полягає в статистичному оцінюванні рівня заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах склалася ситуація, за якою держава має обмежені можливості достатнього задоволення людських потреб. Мотивація праці знизилась, бо сама праця перестала бути джерелом прийняттого існування. Зростання інфляції та відсутність раціонального і зваженого регулювання заробітної плати призвели до значного скорочення реальної заробітної плати.

Останніми роками спостерігається негативна тенденція зменшення приросту середньої заробітної плати (7-8%). Існує значна диференціація заробітної плати за видами економічної діяльності, окремими

професіями та спеціальностями працюючих в залежності від їх кваліфікації та інших чинників, регіональна та гендерна нерівність в оплаті праці.

Важливим напрямом дослідження заробітної плати є оцінювання її рівня за організаційно-правовими формами господарювання.

В Україні спостерігають значні нерівності у рівнях заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні у 2014 р. становить 3480 грн (без урахування АР Крим та м. Севастополя). Рівень середньої заробітної плати коливається від 1989 грн на приватних підприємствах до 5075 грн в акціонерних товариствах. Співвідношення становить 2,6 разів.

Відхилення заробітної плати від середнього рівня по Україні у 2012-2014рр. представлено на рис.1.

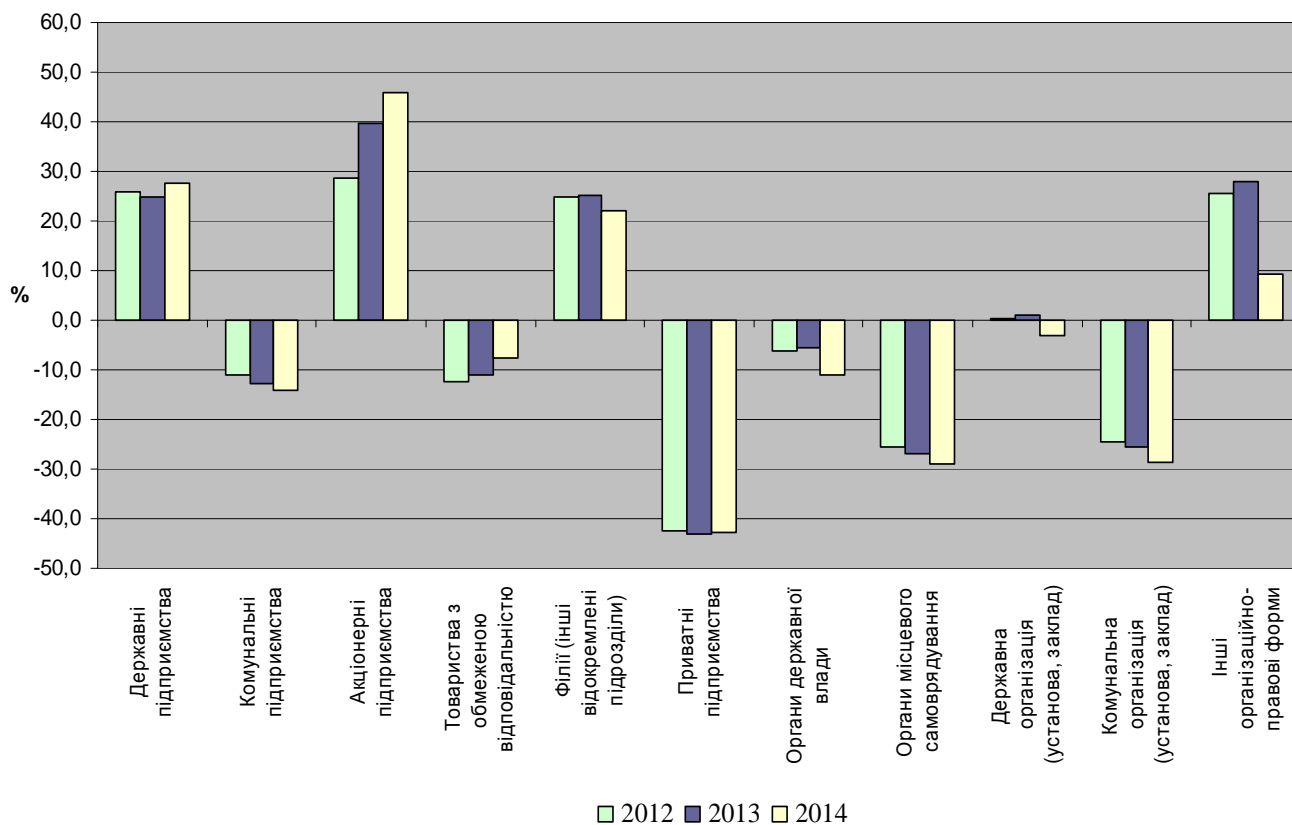

Рис. 1. Відхилення заробітної плати від середнього рівня за організаційно-правовими формами господарювання у 2012-2014 рр.

Складено автором за [9]

Середня заробітна плата найманих працівників у 2014 р. перевищувала середній рівень по країні тільки на державних підприємствах (перевищення становить 27,4%), акціонерних підприємствах (45,8%), філіях (22,2%) та на підприємствах інших організаційно-правових форм господарювання (9,3%).

Негативна тенденція спостерігається на приватних підприємствах, де рівень середньої заробітної плати у 2014 р. менше середнього рівня по Україні на 42,8%, органах місцевого самоврядування (менше на 28,9%), комунальних організаціях (менше на 28,5%), комунальних підприємствах (-14,1%).

Як видно з рис. 1, заробітна плата в державних організаціях в попередні роки перевищувала середній рівень, але в 2014 р. її рівень менше середнього на 2,9%.

Доцільним є проведення аналізу заробітної плати на підприємствах різних форм власності за видами економічної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1
Відхилення заробітної плати штатних працівників від середнього рівня за організаційно-правовими формами господарювання та видами економічної діяльності у 2014 р., %

	Середньо-місячна заробітна плата штатних працівників, грн	У тому числі за формами господарювання										
		державні підприємства	комунальні підприємства	акціонерні товариства	товариства з обмеженою відповідальністю	філії (інші відокремлені підрозділи)	приватні підприємства	органи державної влади	органи місцевого самоврядування	державні організації (установа,	комунальна організація (установа,	інші організаційно-правові форми
Всього	3480	27,4	-14,1	45,8	-7,4	22,2	-42,8	-11,0	-28,9	-2,9	-28,5	9,3
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2556	25,1	11,5	8,6	0,6	13,2	-11,1	-	-	-3,0	-	-19,8
Промисловість	3988	7,3	-22,4	11,8	-25,2	26,1	-52,8	-	-68,5	-13,3	-33,5	9,1
Будівництво	2860	19,2	24,6	6,5	-9,3	65,0	-31,0	15,0	-	-6,7	0,0	0,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3439	246,5	-18,4	35,3	-1,2	6,2	-40,4	-	-62,0	9,1	-14,5	45,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3768	61,5	-16,0	13,9	-20,5	-22,2	-53,4	-	-	12,9	-40,5	-8,9
Тимчасове розміщення й організація харчування	2261	76,4	-23,5	48,1	-12,9	31,8	-37,3	16,2	-	38,8	-5,3	30,6
Інформація та телекомунікації	5176	24,1	-38,5	117,8	8,6	-30,8	-54,5	-66,6	-	-26,9	-51,5	60,7
Фінансова та страхова діяльність	7020	-2,3	12,3	13,4	-30,4	-24,3	-	157,4	-52,3	0,7	-23,9	-63,8
Операції з нерухомим майном	3090	54,7	-5,4	43,1	-3,9	50,3	-31,3	-	-18,5	-22,8	-5,3	-21,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	5290	-11,1	-27,6	66,5	34,2	-0,9	-65,5	-51,1	-43,2	-37,0	-44,9	85,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2601	22,7	4,9	64,4	1,2	-4,1	-32,6	18,0	-38,1	17,2	-3,8	5,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3817	-9,0	-0,7	-	-65,4	27,6	-	-0,5	-16,3	13,8	-30,3	36,2
Освіта	2745	66,7	6,0	-31,1	12,9	2,4	-41,3	-4,6	-15,9	15,8	0,5	-7,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2441	5,4	17,3	17,2	18,1	13,0	-29,3	6,6	-10,8	12,0	-3,4	13,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3626	60,9	-16,6	119,5	175,2	8,0	-58,1	-28,9	-47,8	0,6	-23,1	-38,3
Надання інших видів послуг	3361	347,7	-21,6	-47,2	-33,0	-27,6	-58,2	-	-68,3	-	-42,4	22,2

Негативна тенденція спостерігається в комунальних організаціях (установах закладах), де рівень середньої заробітної плати нижчий за середній рівень за всіма видами економічної діяльності, окрім будівництва та освіти; комунальних підприємствах (значення цього показника вище за середній рівень тільки в сільському господарстві, будівництві, фінансовій та страховій діяльності, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, освіти та охороні здоров'я).

Щодо приватних підприємств та органів місцевого самоврядування, то за всіма видами економічної діяльності рівень зарплат нижчий за середній рівень.

Відхилення середньої заробітної плати на приватних підприємствах від середнього рівня за видами економічної діяльності у 2014 році представлено на рис. 2.

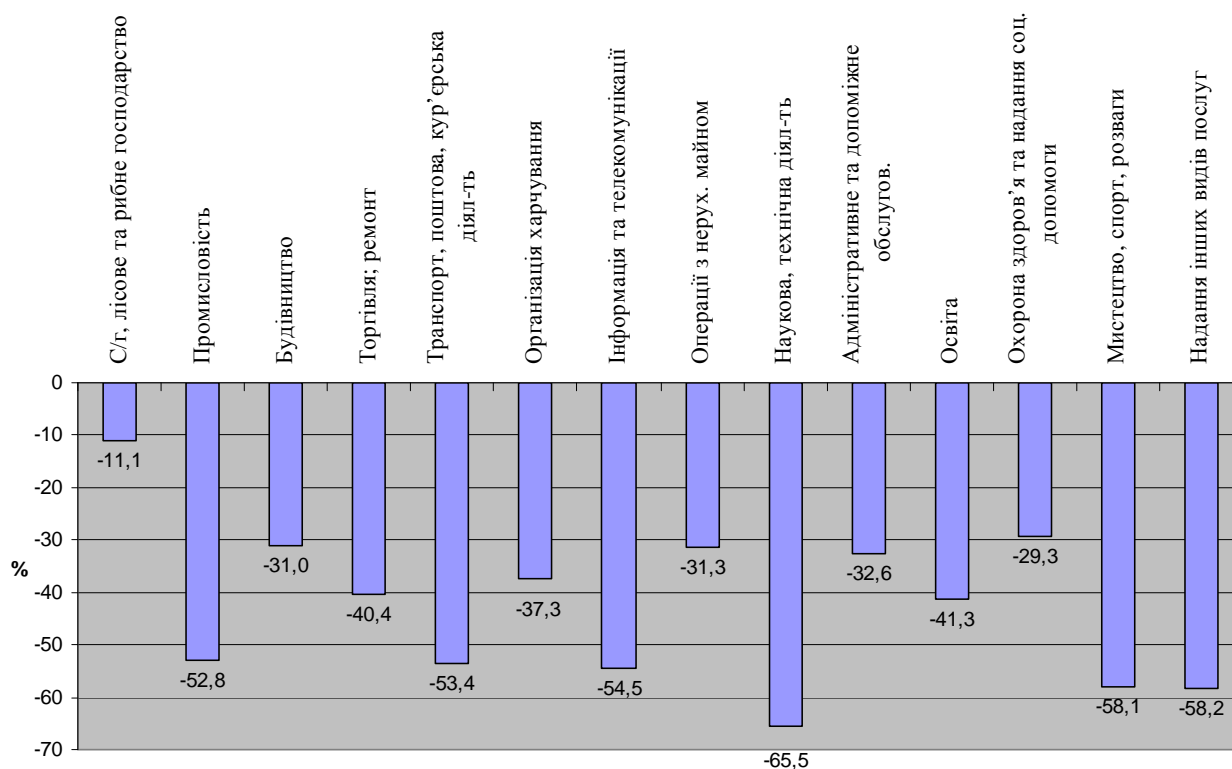

Рис. 2. Відхилення рівня середньої заробітної плати на приватних підприємствах від середньогалузевого рівня у 2014 році

Складено автором за [9]

У 2014 р. середньомісячна заробітна плата штатних працівників професійної, наукової та технічної діяльності на приватних підприємствах складала 1826 грн, що становить лише 34,5% середньої заробітної плати у цьому виді економічної діяльності. Негативна ситуація спостерігається і на приватних промислових підприємствах, де рівень середньої зарплати становив 47,2% середнього рівня (у 2012 р. – 49,2%, 2013 р. – 48,0%). Значні відхилення зафіксовані на приватних підприємствах у таких видах економічної діяльності: мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (41,9% середнього рівня у галузі), надання інших видів послуг (41,8% середнього рівня), інформація та телекомунікації (45,5%). Найменше відхилення в сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві, де середня заробітна плата становить 88,9% середнього рівня в цьому виді економічної діяльності.

При проведенні аналізу заробітної плати за видами економічної діяльності промисловості у 2014 р., виявляється, що серед усіх форм господарювання на приватних підприємствах сама найнижча середня заробітна плата. Найнижче значення цього показника у такому виді промислової діяльності як виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (26,9% середнього рівня у цьому виді діяльності). Зарплата працівників добувної промисловості становить 40,1% середнього рівня у галузі, металургійного виробництва – 46,4%, поліграфічної діяльності та виробництва паперу – 51,5%.

Взагалі, у всіх видах економічної діяльності промисловості середній рівень заробітної плати на приватних підприємствах нижчий за середній рівень у відповідному виді діяльності.

Така ситуація на приватних підприємствах спостерігається багато років. Ці підприємства не піддаються прямому контролю з боку державних органів влади. Все це свідчить про існування такого негативного явища як прихована заробітна плата, а, отже, доводить до необхідності розроблення дієвих заходів щодо легалізації заробітних плат в країні, для чого необхідним є зменшення податкового, фіскального та регуляторного тиску.

Зараз проводиться активна робота, пов'язана з виведенням заробітної плати із тіньового сектору. Встановлені жорсткі норми покарання за виплату заробітної плати «у конвертах», але поки що ці заходи не

дозволяють значно зменшити рівень тінізації. За офіційними даними, біля 200 млрд грн щороку виплачується у вигляді тіньової заробітної плати [10].

Варто зазначити, що в акціонерних товариствах та державних підприємствах майже в усіх видах економічної діяльності штатні працівники отримують заробітну плату вищу за середній рівень у відповідній галузі. У 2014 році на державних підприємствах оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів зафіксована середня заробітна плата в розмірі 11917 грн, середня у цьому виді діяльності становить 3439 грн. Перевищення складає 3,5 разів. Працівники державних підприємств з надання інших видів послуг отримують в середньому 15046 грн, тобто, в 4,5 разів вище за середній рівень (3361 грн) та в 14,1 разів більше, ніж працівники органів місцевого самоврядування.

В акціонерних товариствах найбільш оплачувані працівники у сфері інформації та телекомунікацій - 11272 грн (в 2,2 рази вище за середній рівень та в 6,5 разів вище зарплатні працівників органів місцевого самоврядування).

Щодо приватних підприємств, то негативна ситуація з оплатою праці простежується і на регіональних ринках праці (рис. 3).

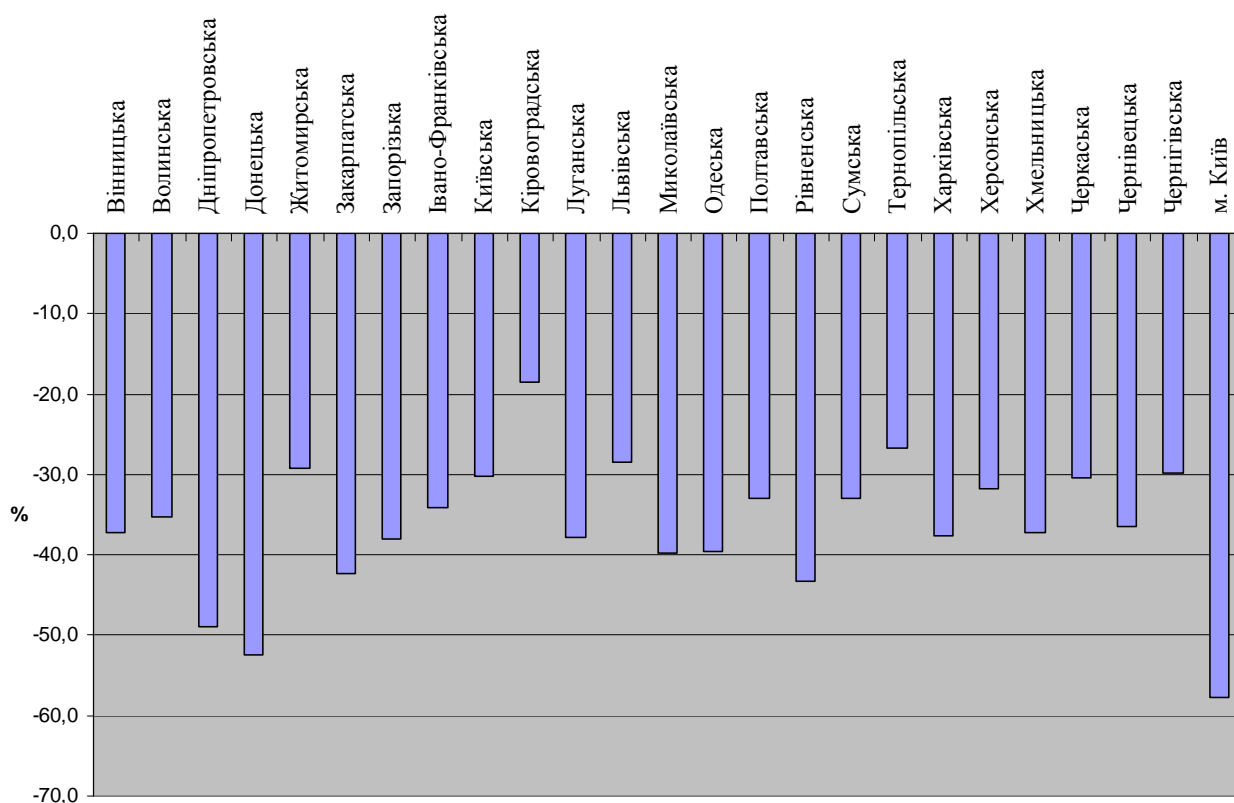

Рис 3. Відхилення заробітної плати на приватних підприємствах від середньорегіонального рівня у 2014 році

Складено автором за [9]

Найбільше відхилення від середньорегіонального рівня заробітної плати в регіоні на приватних підприємствах у м. Києві (-57,7%), Донецькій (-52,4%), Дніпропетровській областях (-48,9%). Співвідношення рівнів заробітних плат до середнього рівня становить 42,3%, 47,6%, 51,1% відповідно.

Найменше відхилення зафіксовано в Кіровоградській області (-18,5%), що становить 81,5% середнього рівня в цьому регіоні.

Негативна тенденція з оплатою праці спостерігається і в органах місцевого самоврядування. Працівники органів місцевого самоврядування в усіх областях отримують заробітну плату, меншу за середній рівень в регіоні, окрім м. Києва, де її рівень на 44% більший за середній. Така ж ситуація і в комунальних підприємствах. Майже в усіх регіонах розмір середньої заробітної плати менший за середньорегіональний рівень. Тільки незначне перевищення у Вінницькій (9%), Харківській (2,6%), Херсонській (6,2%) та Чернівецькій (5,9%) областях.

Висновки. Проведений аналіз заробітної плати за організаційно-правовими формами господарювання дозволив виявити міжгалузеві та міжрегіональні відмінності в оплаті праці на підприємствах (організаціях) різних форм господарювання, негативні тенденції, особливо на приватних підприємствах, що вказує на існуючу непрозорість у виплаті заробітної плати. Проведений аналіз може слугувати основою для розробки ефективних

диференційованих заходів щодо обмеження нерівностей в оплаті праці, встановлення рівноважної ціни робочої сили.

Література.

1. Бандур С.І. Ринок праці в Україні: ключові проблеми та шляхи їх розв'язання / С. І. Бандур, О. О. Кучинська // Бюлетень Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – К.: ППК ДСЗУ. – 2003. – №1. – С. 3-7.
2. Бараник З. П. Функціонування ринку праці: статистична оцінка: монографія / З. П. Бараник. – К.: КНЕУ, 2007. – 392 с.
3. Богиця Д. П. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д. П. Богиця, М. В. Семкіна; Передмова І. Ф. Кураса. – К.: «Шторм», 2003. – 382 с.
4. Дослідження проблем оплати праці: порівняльний аналіз (Україна та країни ЄС): Монографія / А. М. Колот, Г. Т. Куліков, О. М. Поплавська [та ін.]; за заг. ред. А. М. Колота, Г. Т. Кулікова. – К.: КНЕУ, 2008. – 274 [6] с.
5. Конкурентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудова відносин: Монографія / Богиця Д. П., Куліков Г. Т., Лісогор Л. С. та ін. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 214 с.
6. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу : Монографія / Е. М. Лібанова. – Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. – К.: КНЕУ, 2008. – 330с.
7. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу : Колект. моногр. / Лібанова Е. М. та ін. ; за ред. Е. М. Лібанової ; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи Нац. акад. наук України. – Умань : Сочінський [вид.], 2013. – 403 с.
8. Ринок праці України: перспективи євроінтеграції : Монографія / Гнибіденко І. Ф. [та ін.] ; за ред. І. Ф. Гнибіденка ; Ін-т підготов. кадрів держ. служби зайнятості України. – К.: ДКС центр, 2012. – 245 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

References.

1. Bandur, S.I. and Kuchynska O.O. (2003), "The labor market in Ukraine : the principal problems and solution", *Biuletyn' Instytutu pidhotovky kadriv derzhavnoi sluzhby zajniatosti Ukrainy*, vol. 1, pp. 3-7.
2. Baranyk, Z.P. (2007), *Funktsionuvannia rynku pratsi: statystychna otsinka* [The functioning of the labor market: statistical evaluation], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
3. Bohynia, D.P. and Semkina M.V. (2003), *Mental'nyj chynnyk u sferi pratsi: problemy teorii ta praktyky* [The mental factor in employment: problems of theory and practice], Shtorm, Kyiv, Ukraine.
4. Kolot, A.M., Kulikov, H.T. and Poplavs'ka, O.M. (2008), *Doslidzhennia problem oplaty pratsi: porivnial'nyj analiz* [Research problems of wages: comparative analysis (Ukraine and the EU)], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
5. Bohynia, D.P., Kulikov, H.T. and Lisohor, L.S. (2003), *Konkurentospromozhnist' robochoi syly v systemi sotsial'no-trudovykh vidnosyn* [The competitiveness of the labor force in the system of social labor relations], In-t ekonomiky NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
6. Libanova, E.M. (2008), *Bidnist' naselennia Ukrainy: metodolohiia, metodyka ta praktyka analizu* [The poverty population of Ukraine: methodology, methods and practices of analysis], Instytut demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
7. Libanova, E. M. (2013), *Nerivnist' v Ukraini: masshtaby ta mozhlyvosti vplyvu* [Inequality in Ukraine: the scope and the ability to influence], In-t demohrafii ta sots. doslidzh. im. M.V. Ptukhy Nats. akad. nauk Ukrainy, Sochins'kyj, Uman', Ukraine.
8. Hnybidenka, I.F. (2012), *Rynok pratsi Ukrainy: perspektyvy ievrointehratsii* [The labor market in Ukraine: prospects of European integration], DKS tsentr, Kyiv, Ukraine.
9. The official site of the State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 18 September 2015).
10. The official site of the Ministry of Social Policy of Ukraine, available at: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index> (Accessed 10 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 18.10.2015 р.